

ТУРСКО-МАКЕДОНСКИ КНИЖЕВНИ ПРЕВОДИ

доц. д-р Марија Леонтиќ

Апстракт: Преведувањето на литературните дела од турски на македонски и од македонски на турски е активност која ни овозможува да ги запознаеме литературните дела на турскиот и на македонскиот народ, а преку нив нивните карактеристики, традиции, култури, истории, специфичности, но и нивните сличности и допирни точки.

Општествената улога на преведувачот наметнува општествена одговорност на преведувачот. Литературните преведувачи од турски јазик на македонски, и од македонски јазик на турски се должни својата општествена одговорност глобално да ја реализираат на овие две полиња:

1. одговорност при изборот на литературното дело кое ќе се преведува од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски
2. одговорност во однос на начинот на преведување на одбраното дело од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски.

Клучни зборови: преведување на литературни дела, избор на литературно дело, начин на преведување.

Под литературен превод се подразбира интерпретација и пренесување на пораката на едно литературно дело напишано на еден изворен јазик што се одвива во еден општествен контекст во еквивалентна порака во друг јазик што се нарекува јазик-цел која ќе се восприема во друг општествен контекст. Токму поради оваа карактеристика литературниот превод како една од најстарите човечки активности има општествена функција, а литературниот преведувач има општествена улога бидејќи овозможуваат уметничките достигнувања и естетика на еден јазик да се пренесат на друг јазик. Преведувањето на литературните дела од турски на македонски и од македонски на турски е активност која ни овозможува да ги запознаеме литературните дела на турскиот и на македонскиот народ, а преку нив нивните карактеристики, традиции, култури, истории, специфичности, но и нивните сличности и допирни точки.

Општествената улога на преведувачот наметнува општествена одговорност на преведувачот. Литературните преведувачи од турски јазик на македонски, и од македонски јазик на турски се должни својата општествена одговорност глобално да ја реализираат на овие две полиња:

1. одговорност при изборот на литературното дело кое ќе се преведува од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски
2. одговорност во однос на начинот на преведување на одбраното дело од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски

1. Одговорност на преведувачот при изборот на литературното дело кое ќе го преведува

Обучувањето на квалитетен литературен преведувач е процес кој опфаќа долг период. Во текот на обуката и почетната фаза, можно е литературниот преведувач да лута, да се самопронаоѓа или да нема многу можности за избор. Но литературниот преведувач, кога ќе се оформи и ќе премине во зрел и докажан преведувач што најчесто се карактеризира како квалитетен професионален преведувач, должен е да се стреми да преведува квалитетни дела. Секогаш треба да се има предвид дека работниот век на литературниот преведувач не е многу долг, дека секое литературно дело, доколку квалитетно се преведува, одзема многу време, и дека токму поради овие фактори преведувачката енергија и вештина треба да се сконцентрира на квалитетни дела. Секој квалитетен литературен преведувач знае што е квалитетно литературно дело и многу брзо може да го препознае. При ова уште еднаш нагласувам дека преведувачот има пресудна улога во изборот на литературното дело. Издавачките куќи можат да нудат секакви литературни дела за превод поради разни причини, но преведувачот е тој којшто одлучува дали некое дело ќе го преведе или пак не. Токму поради овие причини претпазливоста на преведувачот и претходното оценување на литературното дело што се нуди за превод се неопходни.

Во репертоарот на литературни дела кои заслужуваат да се преведуваат спаѓаат класиците на турската и на македонската книжевност, писатели кои се наградувани со врвни награди во својата земја или во странство (пр. Нобелова награда, Струшки вечери на поезијата и сл.), писатели кои не се наградувани, но одиграле важна улога во развојот на турската и на македонската литература или напишале квалитетни дела, и писатели кои преку квалитетни литературни дела воспоставуваат културни мостови меѓу Турција и Македонија.

Преведувањето на литературни дела од турски на македонски јазик и од македонски на турски јазик посебно се интензивира во последниве дваесет години. При ова сум должна да нагласам дека најголемиот дел на постојните литературни преведувачи од турски на македонски јазик и од македонски на турски јазик во Македонија се самоуки, но благодарение на дарбата и секојдневната преведувачка практика успеаја да достигнат одлични резултати во зрелата фаза. И јас како самоук преведувач што на самиот почеток ја имаше таа среќа да работи на препеви покрај добри професори и поети, поминав низ разновидни фази при развивањето на преведувачката вештина.¹ Во практика се трудам да

¹Според мене, многу е важно тоа покрај кого се развива идниот литературен преведувач во својата почетна развојна фаза. Со литературен превод почнав да се занимавам спонтано, поради потребите на наставата, поради недостаток на литература за час, но и поради афинитетот кон литературата. Во тоа време кога не се оддаваше важност на преведувачката дејност, а и немаше организирана настава за преведувачи, литературниот препев го учев од двојазичните препеви на Илхами Емин, кој потоа ме поттикнуваше да преведувам и да објавувам, а и ги имаше прочитано моите први препеви. Една до две години по моите самостојни напори ја имав таа среќа на Групата за турски јазик и литература да дојде професорот Хусејин Озбај, кој, кога откри дека преведувам, ми обрна внимание на важноста на литературниот превод. Во тој период интензивно препејував, објавував мали избори и го пронаоѓав својот афинитет, но воедно на тоа почнав да гледам како на креативен чин, хоби и можност за проширување на своите видици и на својот свет. Познанството со Биба Исмаил претставуваше почеток на препејување поети кои имав можност лично да ги запознаам и да разговарам за нивната поезија, но воедно и поголем проект преку кој ја запознав суптилноста

ги применувам горенаведените критериуми при избор на литературни дела за превод, но како наставник внимавам тие, поради недостаток на дополнителна литература, да се соодветни и за настава.

Во последниве неколку години на групите за турски јазик и книжевност се обучуваат идни преведувачи кои преку практиката ќе треба да се докажат, а во следната деценија ќе навлезат во зрелата фаза. Реално е од нив да се очекуваат квалитетни и соодветни литературни преводи.

2. Одговорност на преведувачот во однос на начинот на преведување на одбраното дело од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски

При преведувањето на литературните дела од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски, преведувачот е должен да внимава на историскиот, културниот и јазичниот фактор.

Настаните во секое дело се поврзани за одредена временска оска која може да биде поврзана со поблиската или подалечната историја, што наметнува нив да ги вреднуваме според тогашните, а не денешните критериуми. Исто така, и на главните јунаци во делата треба да гледаме низ таа призма на историјата. Тие со своите ставови, идеи, мечти, постапки и дела се плод на своето време. Секој преведувач, колку што му дозволува имагинацијата, треба да се соживее со времето и луѓето од литературното дело кое го преведува. Писателот го применува тоа за да го пишува делото, а преведувачот за да го преведе.

Културниот фактор им дава колорит и автентичност на делата и доколку убаво не се запознае и пренесе од страна на преведувачот, преводот може да дејствува безлично. Преведувачот во овој поглед може да направи истражување или, пак, да се информира од сигурни извори (компетентна литература, специјалисти и сл.).

Секој преведувач кога преведува литературно дело од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски треба да има предвид дека се работи за два древни јазика кои имаат богат јазичен израз што обврзува во поглед и на формата и на содржината таа убавина, колку што е возможно, да дојде до израз. Литературниот превод

на коавторскиот препев. Еден допир со поезијата на Ферид Мухиќ беше доволен за да почнам да го препејувам, а во таа ангажираност со голем полет се вклучија поетот Ферид Мухиќ, професорот Хусејин Озбај и поетот Али Акбаш од кои учев. Во тој период објавував многу препеви во „Современост“ каде што Евтим Манев не само што ги поттикнуваше младите преведувачи да преведуваат, туку и преку своите разговори ги насочуваше и ги учеше. Спонтано почна соработката со Јадранка Владова, со поетесата Катица Кулакова и со ПЕН и “Diversity”, со Ташко и Велика Ширилови и со Друштвото на литературни преведувачи на Македонија, кои преку разновидни преведувачки проекти ги активираа преведувачите од турски на македонски јазик и од македонски на турски јазик. Сите овие лица и друштва директно или индиректно влијаеја на мојата преведувачка активност, но факт е дека тоа не беше случајност, бидејќи јас се определив за нив поради нивната поетика, естетика и начинот на комуникација со луѓето, што потоа верувам дека се одрази и во мојата преведувачка дејност.

од турски јазик на македонски и од македонски јазик на турски има олеснителни и отежнувачки аспекти.

Олеснителниот аспект при преводот од турски јазик на македонски и од македонски јазик на турски се однесува пред сè на лексички план. Петвековниот заеднички живот влијаел на доближувањето на културите, меѓу другото и преку турцизмите. Но друга олеснителна околност се и интернационализмите, кои се слично застапени во турскиот и во македонскиот јазик. Преведувањето на лексичките содржини се карактеризира со *целосна еквиваленција* (пр. тур.kahve : мак. кафе), со *нецелосна – делумна еквиваленција* (пр. тур.bostan: 1. зеленчукова градина 2. градина со дињи и лубеници 3. заеднички назив за дињите и лубениците; мак. 1. место насадено со дињи и лубеници 2. општ назив за дињите и лубениците) и со *непостоење на преводна еквиваленција – безеквивалентна лексика* (пр. мак. прелив, препев). При непостоењето на преводна еквиваленција, преведувачот може да бара алтернативни решенија со употреба на интернационализми, доколку се соодветни, со примена на неологизми (односно зборови кои не постоеле во јазикот, а се создаваат по пример на јазикот на кој се преведува), со приближен превод или со контекстуален превод. Досегашната преведувачка практика во областа на литературата ми покажа дека е многу мал бројот на безеквивалентната лексика за која не може да се најде најидеално решение.

Отежнувачкиот аспект при превод на овие два јазика се однесува на граматичките содржини, пред сè на синтаксата, бидејќи турскиот е аглутинативен, а македонскиот е флективен јазик. Во турскиот јазик постои природен род, а во македонскиот јазик граматички род; во турскиот јазик постојат падежи, а во македонскиот не постојат, односно има остатоци; редот на зборовите е различен, во турскиот глаголот се стреми кон крајот на реченицата, а во македонскиот кон почетокот или средината на реченицата. Поради овие специфичности на турскиот и на македонскиот јазик, восприемањето на оригиналниот литературен текст и преводот бара добро познавање на граматиката, посебно синтаксата на обата јазика, и според тоа пронаоѓање соодветни решенија.

Во новите наставни програми за преведувачи на групите за турски јазик и литература на филолошките факултети при Универзитетите Св. „Кирил и Методиј“ и „Гоце Делчев“, турскиот и македонскиот јазик се застапени преку разновидни граматички содржини, што верувам дека на следните поколенија литературни преведувачи ќе влијае квалитативно и квантитативно.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Михајловски, Драги. (2008). *Под Вавилон – Задачата на преведувачот*. Каприкорнус - Скопје

2. Никодиновска, Радица. (2009). *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

3. Николиќ Арсова, Лидија. (1999). *Преведување - теорија и практика*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

4. Hasdemir, Yılmaz. (1996). *Translation Methods – Çeviri Metotları*. Alfa- İstanbul

Леонтиќ, Марија. (2011). Од теоријата и практиката на турско-македонскиот и македонско-турскиот литературен превод. *Четириесетти меѓународни средби на книжевни преведувачи на тема Од теоријата и практиката на литературниот превод, Тетово.*

Леонтиќ, Марија. (2012). Турско-македонски книжевни преводи. *Огледало - Скопје, 193 (XXIII). 1, 3, 7.*

Лектура: проф. д-р Симон Саздов

МЕЃУНАРОДНА СРЕДБА НА КНИЖЕВНИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ

Советот на *Меѓународната средба на книжевните преведувачи* која традиционално се одржува во Тетово и во манастирот „Свети Атанасија“ во Лешок, ја издава следнава

ПОТВРДА

на доц. д-р Марија Леонтиќ, книжевен преведувач, член
на Сојузот на литературните преведувачи на Македонија

Потврдуваме дека доц. д-р Марија Леонтиќ беше учесник на годинашнава јубилејна **40. Меѓународна средба на книжевните преведувачи** што се одржа на 29 и 30 август 2011 година во живописниот амбиент на манастирот „Свети Атанасија“ во Лешок при што на дводневниот меѓународен симпозиум на Средбата, што работеше на тема: *„Македонскиот превод на Нобеловциите“* настапи со мошне успешен реферат за актуелните проблеми и прашања на книжевниот превод.

Основач и покровител на Меѓународната средба на книжевните преведувачи е Сојузот на литературните преведувачи на Македонија.

Скопје, 30.08.2011



За Советот на Средбата
Претседател,

С. Симовски
Стефан Симовски

ОГЛЕДАЛО

МЕСЕЧНИК НА КНИЖЕВНИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ НА МАКЕДОНИЈА

ГОДИНА XXIII - БРОЈ 193

СКОПЈЕ, 31 ЈАНУАРИ 2012 ГОД.

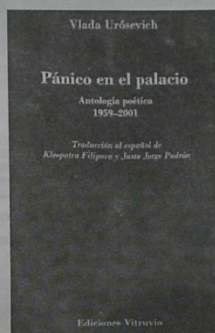
ЦЕНА 30 ДЕН.



Влада Урошевиќ поезиз



ИК Нов Запорог
Arx poetica europea XX



Прозни и поетски книги од Влада Урошевиќ во Лозана, Мадрид и Софија

Во издание на познатата швајцарска издавачка куќа „Л'Ажд'Ом“ од Лозана, во 2010 година од печат излезе романот „Мојата роднина Емилија“ од македонскиот писател Влада Урошевиќ, во превод на француски јазик што го изврши Жана Делкроа-Ангеловски.

Како што е познато, Влада Урошевиќ своевремено напиша 18 раскази во кои главниот херој е роднината Емилија. Дејството во првиот расказ почнува во 1941 година, кога едно македонско, скопско семејство ја прифаќа осумгодишната Емилија за да ја спаси од холокаустот.

Расказите во прво лице ги раскажува момче кое е само три-четири години постаро од Емилија.

Иако секој расказ претставува самостојна целост, со оглед на тоа дека се работи за исти личности, осумнаесетте раскази, објавени во

(Продолжува на стр. 2)

Турско-македонски книжевни преводи

Пишува
Д-р Марија ЛЕОНТИЌ

Под литературен превод се подразбира интерпретација и пренесување на пораката на едно литературно дело, напишано на еден изворен јазик, што се одвива во еден општествен контекст, во еквивалентна порака во друг јазик што се нарекува јазик-цел што ќе се восприеме во друг општествен контекст. Токму поради оваа карактеристика, литературниот превод, како една од најстарите човечки активности, има општествена функција, а литературниот преведувач има општествена улога, зашто овозможува уметничките достигнућа и естетиката на еден јазик да се пренесат на друг јазик.

Преведувањето на литературни дела од турски на македонски и од македонски на турски е активност

што ни овозможува да ги запознаеме литературните дела на турскиот и на македонскиот народ, а преку нив нивните карактеристики, традиции, култури, истории, специфичности, но и нивните сличности и допирни точки.

Општествената улога на преведувачот наметнува општествена одговорност на преведувачот. Книжевните преведувачи од турски јазик на македонски, и од македонски на турски се должни својата општествена одговорност глобално да ја реализираат на овие две полиња:

1. Одговорност при изборот на литературното дело што ќе се преведува од турски јазик на македонски или од македонски на турски
2. Одговорност во однос на начинот на преведувањето на избраното дело од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски.

Во врска со одговорноста на пре-

ведувачот при изборот на делото што ќе го преведува, треба да се нагласи дека обучувањето на квалитетен литературен преведувач е процес што опфаќа долг период. Во текот на обуката и на почетната фаза, можно е литературниот преведувач да дупта, да се самопронаоѓа или да нема многу можности за избор. Но кога преведувачот ќе се оформи и ќе премине во зрел и докажан преведувач, што најчесто се карактеризира како квалитетен професионален преведувач, должен е да се стреми да преведува квалитетни дела. Секогаш треба да се има предвид дека работниот век на книжевниот преведувач не е многу долг, дека секое литературно дело, доколку квалитетно се преведува, одзема многу време и дека, токму поради овие фактори, преведувачката енергија и вештина треба да се концентрираат на квалитетни дела. Секој

(Продолжува на стр. 3)

меридијани

Фијаско на „Манон“ во операта Бастија

На 10 јануари, на сцената на операта Бастија во Париз премиерно беше изведена операта „Манон“ од Жил Масне (1842-1912) во знакот на одбележувањето на 100-годишнината од смртта на овој славен француски композитор.

Директорот на операта Бастија се определил годишнината на Жил Масне, место со некое ретко изведувано дело, да ја одбележи токму со „Манон“ која на сцената на Бастија има забележано голем број премиери што секогаш ја одушевувале публиката.

Но овој пат, најновата премиера на „Манон“, во режија на синеастката Колин Серо, доживеа вистински дебакл. Едноставно, на крајот, публиката ја исцврла претставата. Забележките најмногу се однесуваат на неинвентивната режија на Колин Серо, на површната лиригентска палка на италијанскиот маестро Евелино Пидо, како и на невкусната сценографија.

Улогата на Манон ја пееше најдобрата француска оперска певица Натали Десе, но и таа, не по своја вина, беше проголтана од огромниот празен простор на сцената.

Улогата на Леско неубедливо ја пееше Франк Ферари, а како Де Грије настапи врединот тенор Џузепе Филијаноти, но со најмалку вокален шарм.

Наградата на НИН за Слободан Тишма

На 23 јануари, во Градското собрание на Белград, традиционалната награда на НИН за најдобар роман на годината му беше врачана на Слободан Тишма (р. 1946), писател од Нови Сад.

Ова високо книжевно признание на Слободан Тишма му е доделено за романот „Бернандиевата соба“, што претставува еден вид прозно-поетски меланж, во издание на Културниот центар од Нови Сад.

Турско-македонски книжевни преводи

Пишува

Д-р Марија ЛЕОНТИЌ

Под литературен превод се подразбира интерпретација и пренесување на пораката на едно литературно дело, напишано на еден изворен јазик, што се одвива во еден општествен контекст, во еквивалентна порака во друг јазик што се нарекува јазик-цел што ќе се восприема во друг општествен контекст. Токму поради оваа карактеристика, литературниот превод, како една од најстарите човечки активности, има општествена функција, а литературниот преведувач има општествена улога, зашто овозможува уметничките достигнуања и естетиката на еден јазик да се пренесат на друг јазик.

Преведувањето на литературни дела од турски на македонски и од македонски на турски е активност

што ни овозможува да ги запознаеме литературните дела на турскиот и на македонскиот народ, а преку нив нивните карактеристики, традиции, култури, истории, специфичности, но и нивните сличности и допирни точки.

Општествената улога на преведувачот наметнува општествена одговорност на преведувачот. Книжевните преведувачи од турски јазик на македонски, и од македонски на турски се должни својата општествена одговорност глобално да ја реализираат на овие две полиња:

1. Одговорност при изборот на литературното дело што ќе се преведува од турски јазик на македонски или од македонски на турски

2. Одговорност во однос на начинот на преведувањето на избраното дело од турски јазик на македонски или од македонски јазик на турски.

Во врска со одговорноста на пре-

ведувачот при изборот на делото што ќе го преведува, треба да се нагласи дека обучувањето на квалитетен литературен преведувач е процес што опфаќа долг период. Во текот на обуката и на почетната фаза, можно е литературниот преведувач да лута, да се самопронаоѓа или да нема многу можности за избор. Но кога преведувачот ќе се оформи и ќе премине во зрел и докажан преведувач, што најчесто се карактеризира како квалитетен професионален преведувач, должен е да се стреми да преведува квалитетни дела. Секогаш треба да се има предвид дека работниот век на книжевниот преведувач не е многу долг, дека секое литературно дело, доколку квалитетно се преведува, одзема многу време и дека, токму поради овие фактори, преведувачката енергија и вештина треба да се концентрираат на квалитетни дела. Секој

(Продолжува на сѝр. 3)